

Gunnar Wefring – maler i Arktis

Den 23. juli 1931 står motorkutteren Heimen ut fra Svølvær med kurs for Grønland. Om bord befinner det seg mannskap til to ekspedisjoner: en fangst-ekspedisjon under ledelse av Finn Devold og en vitenskapelig ekspedisjon utsendt av Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser, forløperen til Norsk Polarinstitut. Fangstekspedisjonen var utrustet for overvintring i to år og hadde med seg materialer til bygging av 30 fangsthytter, samt en trådløs telegrafstasjon. Den vitenskapelige ekspedisjonen skulle gjøre sine undersøkelser i den korte arktiske sommeren og vende hjem til Norge samme høst. Den vitenskapelige ekspedisjonen bestod av marineløytnant og kartograf Eystein Lundbom, botanikeren Bjørn Bjørlykke og geologen Thorolf Vogt i tillegg til et medlem som, sett med nåtidens øyne, kanskje ikke var så selvskreven til en ekspedisjon av denne typen, kunstmaleren Gunnar Wefring.

Gunnar Wefring ble født i Løten i 1900. Han var gift med Signe Ivarsdatter Egnund fra Folldal og sammen hadde de to barn, Ivar og Tusta. Wefring fikk utdannelse som maler ved Statens Håndverks og Kunstindustriskole og Kunstakademiet. Der hadde han lærere som Christian Krogh, Halfdan

Wefring i arbeid. Fra sommerekspedisjonen til Østgrønland, 1932.

Foto: Max Bundermann/Norsk Polarinstitut.

Strøm og Per Krogh. Wefring debuterte på Høststillingen i 1924 med bildet Broen.

På første sin første ekspedisjon til Grønland i 1931, befinner landskapsmaleren Gunnar Wefring seg med ett som en observatør og dokumentarist i et internasjonalt ressurspolitisk spill.

I 1814 ble realunionen mellom Danmark og Norge oppløst som følge av Kieltraktaten, og Norge ble tvunget inn i en ny union med Sverige. De gamle norske skattlandene Island, Færøyene og Grønland ble beholdt av Danmark. Etter unionsoppløsningen i 1905 oppstod ny diskusjon om hvorvidt Grønland egentlig var norsk. Farvannene rundt Grønland var fulle av sel og hval og hadde lenge vært viktige områder for norske fangstfolk. I 1921 erklærte Danmark at hele Grønland og farvannene rundt skulle være under dansk herredømme, en avgjørelse norske myndigheter mente krenket norske rettigheter på bakgrunn av de norske sel- og hvalfangerne som holdt til på Øst-Grønland. Norge anså Grønland som en gammel norsk besittelse og anerkjente ikke Danmarks suverenitetskrav over øyas ubebodde landområder. Det ble vist til at Kieltraktaten kun ga danskene råderett over de strøk som ble utnyttet næringsmessig, det vil si vestkysten. Resten av Grønland var etter Norges syn ingenmannsland, et "terra nullius". Kong Haakon, som jo var danskfødt, stod trygt på sitt nye hjemlands side i Grønlandssaken. Han hadde, ifølge journalist Ole Magnus Rapp, allerede i 1906 diskutert saken med sin far, den danske kongen.

Norge hadde i løpet av 1920-årene systematisk bygget et nettverk av fangst-

hytter på kysten av Øst-Grønland. Dette var en bevisst "landnåmstaktikk". Hjernen bak var geologen og lederen for Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser Adolf Hoel. Han hadde også hadde en kraftig finger med i spillet om Svalbard, som ble annektert av Norge ved kongelig resolusjon 7. august 1925. Hyttene på Grønland ble plassert slik at det var en dagsreise med hundeslede mellom dem. Slik fikk man dekket et stort geografisk område. Ved å bygge et nettverk av fangsthytter forsterket man argumentet for de norske næringsinteressene i denne delen av Grønland.

Da Danmark varslet en ekspedisjon til de "norske" områdene i 1930, ble striden ytterligere tilspisset. Konflikten ble omtalt som "Grønlandssaken" og det var kun den østlige delen av Grønland, som riktignok var svært tynt befolket, men full av norske fangsthytter, striden stod om.

Det var Finn Devold, som senere ble en kjent forsker, som inviterte Wefring til å delta i ekspedisjonen. Hvorfor vet vi ikke sikkert. Vi har ikke funnet noen kilder som kan forklare hvorfor akkurat han ble valgt. Det er interessant i seg selv at man inviterer en kunstner, som etter fotografiet å dømme ikke akkurat lever opp til forestillingen om hvordan en polarhelt skal se ut, til å bli med på en slik ekspedisjon.

Adolf Hoel, leder for Norges Svalbards og Ishavsundersøkelser, var mannen bak ekspedisjonen Wefring var invitert til å delta i. Det var heller ikke første gang en kunstner ble invitert til å bli med på en ekspedisjon i hans regi. Tradisjonen med å medbringe kunstnere på vitenskapelige ekspedisjoner går helt tilbake til de vitenskapelige ek-

Fra Heimen. Finn Devolds overvintringsplass. Imarsvik. Gunnar Wefring, 1931.

spedisjoners spede begynnelse og handlet da om å kunne dokumentere de funn man gjorde underveis. Fotografiapparatets utvikling i løpet av 1800-tallet gjorde kunstneren overflødig, men tradisjonen med en kunstmaler som mer eller mindre selvsagt deltagere holdt seg likevel en god stund framover.

Hvorfor det var slik kan ha flere forklaringer. At tradisjoner holdes i hevd også etter at de har mistet sin egentlige funksjon er kjent, og ligger på sett og vis i tradisjoners vesen. Når noe er blitt en tradisjon slutter man å reflektere

over hvorfor man handler som man gjør og gjentar handlingen ut fra en tanke om at "slik har det alltid vært". En annen tolkning kan være den nære tilknytningen mellom polar utforskning og polare landnåm i nyere norsk historie og byggingen av en nasjonal identitet før og etter unionsoppløsningen i 1905. Ved å sørge for at polare dåder og vitenskapelig utforskning og landnåm i polare områder blir dokumentert av kunstmalere underbygger man deres nasjonale betydning.

Finn Devolds bror, Halvard, befant seg allerede før avreisen til brorens ekspedisjon i Myggbukta på Øst-Grønland. Han hadde overvintret der som fangstmann. I Myggbukta hadde Norge satt opp en telegrafbase allerede i 1922. Den 27. juni okkuperte Halvard like godt området som norsk territorium. Følgende telegram ble sendt norske aviser:

I nærvær av Eiliv Herdal, Tor Halle, Ingvald Strøm og Søren Richter er i dag det norske flagg heist i Myggbukta. Og landet mellom Karlsbergfjord i sør og Besselfjord i nord er okkupert i Hans Majestet Kong Haakons navn. Landet har vi kalt Eirik Raudes Land.

Dette var en rent privat handling som hadde som hensikt å presse norske

myndigheter til å støtte okkupasjonen. Ideen kom fra Gustav Smedal, advokat og leder i Norges Grønlandslag, og Adolf Hoel. 10. juli 1931 stemte den norske regjering, etter intens lobbyvirksomhet fra Smedal og hans støttespillere, for å okkupere de områdene som Devold og hans ekspedisjonsdeltagere hadde annektert som norsk territorium. Vidkun Quisling, som da var forsvarsminister, ga ordre til den norske marine om å støtte okkupasjonen med krigsmakt om det skulle bli nødvendig. Advokaten Helge Ingstad, som hadde fire år som pelsjeger i Alaska bak seg ble valgt til sysselmann og overvintret i Eirik Raudes land 1932-1933 for å markere den norske tilstedeværelsen.

Flagget heises over Sydøstgrønland. På bildet ser vi ekspedisjonsdeltagerne Eystein Lundbom og Thorolf Vogt. Foto: Norsk Polarinstitut, 1931.

Telegrafstasjonen i Myggbukta. Gunnar Wefring, 1932.

Midt i dramatikken befinner altså landskapsmaleren Gunnar Wefring seg på sin første ekspedisjon til arktiske strøk. Det ble ikke hans siste. Året etter mønstret han på nok en ekspedisjon, da til sør-øst Grønland. Dette året var det Finn Devolds tur til å foreta landnåm. Han heiste det norske flagg over et område sør for Eirik Raudes Land og den norske regjering fulgte umiddelbart opp ved å annektere området. Denne gang er Wefring øyenvitne til hendelsen.

Wefring er tydelig blitt bitt av den polare basillen. I 1936 mønstret han på nok en ekspedisjon, denne gangen til Svalbard.

Eirik Raudes Land ble ikke gammelt som norsk territorium. Okkupasjonen

hadde vakt stor internasjonal oppmerksomhet. Etter et voldsomt diplomati ble Norge og Danmark enige om at saken burde bringes inn for den Internasjonale Domstolen i Haag. Den 5. april 1933 falt dommen som underkjente Norges krav og ga råderetten over hele Grønland til Danmark.

Gunnar Wefring hadde en stor og omfattende produksjon og Nordøsterdalsmuseet har tidligere vist en utstilling med motiver hentet fra Nord-Østerdal og Gudbrandsdalen. Våren 2010 mottok museet en større samling malerier fra Wefrings etterkommere i København og Gøteborg. I denne samlingen er det flere bilder med motiver fra Svalbard og Grønland. Det var disse bildene vi konsentrerte oss om i utstillingen sommeren 2010. Dermed satte vi også indirekte fokus på det sårbare Arktis og en mindre kjent del av norsk polarhistorie.

Svalbardsommer. Kings Bay. Gunnar Wefring, 1936.

Om forfatteren

Kirsten Frønæs, født 1975 i Nissedal, er utdannet etnolog fra Universitet i Oslo og har vært ansatt som konservator ved Nordøsterdalsmuseet siden mars 2010.

Kilder

- Skarstein, Frode: Men så kom jo den 9. April i veien...Adolf Hoel. Den glemte Polarhelten Happy Jam Factory forlag 2008
- Vogt, Thorolf: Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelsers ekspedisjon til Syd-østgrønland med "Heimen" sommeren 1931. Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelser. Meddelse nr. 20. A. W. Brøggers boktrykkeri A/S – Oslo.

Aviser

- Rapp, Ole Magus: Da Norge plantet flagget på Grønland, artikkel. Aftenposten 11.08.06

Internett

- <http://home.swipnet.se/wefring/gunnar.html>, lesedato 30.6.2010
- www.wikipedia.no, søkeord Eirik Raudes Land, lesedato 1.7. 2010